

Cím: Két sumer ige vizsgálata III. évezredi szövegekben

Jelige: 335BAK

Az általam használt rövidítések jelentései

~ = reduplikáció
~ PL = reduplikált igei alak
~ PF = reduplikált perfektumi alak
1 = első személy
2 = második személy
3 = harmadik személy
A = ágens
ABL = ablativus
ABS = absolutus
ACC = accusativus
ADV = adverbatív
ANT = prefixum
COM = comitativus
COOR = coordinator prefix
COP = kopula
CVN = összetett ige nominatív alak
DAT = dativus
DEM = mutató névmás
DN = isteni név
ERG = ergativus
FIN = finite-marker prefix
GEN = genitivus
GN = földrajzi név
H = személy
L1 = locativus 1
L2 = locativus 2
L3 = locativus 3
L4 = archaikus locativus enklitikum
MASC = hímnem
MID = középső prefixum
MOD = modális prefixum
NEG = tagadószó

NH = non-human
NOM = nominativus
ORD = sorszámot képző szuffixum
P = a tranzitív ige tárgya
PF = jelen-jövő igealak
PL = pluralis, többes szám
PR = névmás
PN = személynév
POSS = birtokos simulószó
PT = praeteritum
RDP = reduplikáció
S = tárgy
SG = singularis, egyes szám
SUB = alárendelő toldalek
STM = jelző
SYN = szinkópa
TL = igeidő nélküli
TERM = terminativus
TN = templom név
VEN = ventív

1. Nyelvtörténeti áttekintés

A sumer nyelvet az ókori Mezopotámia déli részén beszélték. Az általunk is használt *sumer* név az akkád nyelvű megnevezésből, a *šumeru* megnevezésből származik. A nyelv sumer neve *eme-gir*₁₅, ami "őshonos nyelvet" jelenthet, az *eme* főnév nyelvet jelent, amíg a *gir*₁₅ jelentése bizonytalan, feltételezhetően őshonos, bennszülött jelentéssel bírhat. A sumer nyelv jelenlegi ismereteink szerint nem áll rokonságban egyetlen más ismert nyelvvel sem, tehát izolált (sziget) nyelvnek számít. A sumer morfológiailag agglutináló nyelv. Esetrendszerre ergatív mintát követ, ami azt jelenti, hogy a nyelv ugyanazzal az esettel jelöli a tárgyatlan ige alanyát és a tárgyat (abszolútívuszi eset), és egy külön esettel (ergatívuszi eset) jelöli a tárgyas ige alanyát.¹ A sumer az egyik első írásos emlékekkel is rendelkező nyelv. Az első dokumentumokat, amelyeket valószínűleg sumer anyanyelvűek készítettek, a Kr. e. 4. évezredre datálják. Ezeket a szövegeket logografikus írással rögzítették, bármely nyelven olvashatóak, értelmezhetőek, ezért nyelvtani elemzésre alkalmatlanok. Azok az írásos emlékek, amelyek a sumer nyelvtan leírását is szolgálták főként a Kr. e. 3. és 2. évezredből származnak. Ugyanakkor a nyelvet vallási és tudományos célokra még a Kr. e. 1. évezredben is használták. A Kr. e. 1. évezredből származó szövegek viszont nem sumer anyanyelvű nyelvhasználóktól származnak, ezért azok nem képeznek szilárd alapot a sumer nyelvtan leírásához. A Kr. e. 2. évezredi szövegek is részben problémások, mivel a legfontosabb korpuszt ebből az időszakból az óbabiloni korszakban (i. e. 2014-1595 körül) oktatási eszközként vagy kultikus gyakorlatban használt irodalmi alkotások képezik. Az akkori írnokok minden bizonnyal nem anyanyelvi szinten beszélték a sumer nyelvet, és ez nyelvtani szabálytalanságokat eredményez, legalábbis a Kr. e. 3. évezredbeli korpuszhoz képest. Ebből az okból kifolyólag a sumer leíró nyelvtanok főként a Kr. e. 3. évezred feléből származó korpuszokon alapulnak. Az ezt megelőző időszakokhoz tartoznak az Urból (kb. Kr. e. 2800) és a Fara-korszakból (kb. Kr. e. 2600) származó archaikus szövegek. Mindkét korpusz több műfajt; közigazgatási, jogi, lexikális és még irodalmi szövegeket foglal magába. Ortográfiájuk azonban hibás, így nem megfelelő tárgya a nyelvtani kutatásoknak.²

¹ Zólyomi 2021:31.

² Zólyomi 2017:15-16 old.

A fentebb leírt problémák miatt a kutatásom során a Kr. e 3. évezredű korpuszokkal foglalkozok, ugyanis ezeknek a segítségével lehetséges tisztább képet alkotni a sumer nyelvtan és szókincs használatáról.

2. A sumer lexikográfia helyzetének rövid bemutatása

Az akkád és a sumer volt az ókori Mezopotámia két leginkább használt nyelve nemcsak az adminisztráció, hanem az irodalom, a vallás és a diplomácia számára is. Kettejük közül az akkád nyelvet sokkal jobban ismerjük, annak nyelvtanát és szókincsét több általánosan is elfogadott referencianyelvtan (például: von Soden — Mayer 1995, Huehnergard 2011, Streck 2018) és modern szótár (például: von Soden 1972/1981/1986 = AHW, The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago = CAD, Black et al. 1999 = CDA, Streck 2018b and 2019 = SAD) mutatja be. Az akkád nyelv megfejtését és annak megismerését bizonyára az is segítette, hogy az akkád egy nagyon jól dokumentált nyelvcsaládhoz tartozik.

Ha a sumer nyelvre tekintünk ilyen szempontból, teljesen más képet láthatunk. Nem létezik széles körben elfogadott referencianyelvtan. A modern nyelvtanok számos fontos pontban különböznek egymástól, különösen az igei rendszer leírásában. (például: Thomsen 2011, Edzard 2003, Jagersma 2010, Foxvog 2016b, Zólyomi 2017). Amikor valaki elkezd foglalkozni magával a sumer nyelvvel vagy tanulni kezdi azt, szembesül azzal a problémával, hogy nem létezik a nyelvhez átfogó, modern szótár, amely segítség lehetne a kutatásban vagy a nyelvtanulásban. Glosszáriumok ugyan léteznek (például: Falkenstein 1957: 89–175, Behrens and Steible 1983, Kienast and Sommerfeld 1994, Foxvog 2016), azonban ezek nem a modern lexikográfiai módszerek gondos alkalmazásával készültek.³

3. A *ḡal* „lenni, létezni” és a *ḡar* „tenni” igék problémája

A sumer a világ egyik legrégebbi ismert írott nyelve, ugyanakkor hiába ez a kulturális jelentőség, jelenleg a sumer nyelv nem rendelkezik a nyelvtanulást is segítő modern szótárral. Ennek egyik oka pedig az, hogy mai napig vannak olyan sumer szavak, amelyeknek konkrét jelentéseit nehéz meghatározni. Nehezíti a sumer nyelv vizsgálatát, hogy nincsen általunk ismert közvetlen rokona és sok szónak a jelentését csak korabeli akkád-sumer glosszáriumokon keresztül ismerjük. A dolgozatomban témájának választott két ige is azok közé az igék közé tartozik, amiknek pontos használatukat, jelentésüket részleges homály fedi. Az általam választott igepárral szerény számú szakirodalom foglalkozik, annak ellenére, hogy vizsgálata

³ A két bekezdés Pintér – Zólyomi 2020 alapján.

segíthet jobban megismerni a sumer igék működését. Az általam választott téma két sumer ige (**gal** „lenni” és **gar** „tenni”) használatát vizsgálja 3. évezred-i sumer szövegekben, ezek közül is kiemelten a Gudea A és B Cylinder szövegeiben. Ennek a két igenek a kiválasztását az alábbi tények indokolták:

- számos kifejezésben mindkét ige előfordulhat, mintha a két ige ugyanannak az igei eseménynek intranszitiv illetve tranzitiv kifejezése lenne
- feltűnő, hogy a két ige csak a szóvégi mássalhangzóban különbözik egymástól
- néhány szöveghelyen a két ige jelentésüket tekintve teljes egészében felcserélhetőek egymással vagy pedig jelentésüket tekintve az egyik a másiknak az eredményére utal

Ha megkeressük ezen két igenek a jelentését a számunkra is elérhető sumer glosszáriumok egyikében, például Attinger (2021-) munkájában, amelyben a többi glosszáriumhoz képest erről a két igről több információt, például szöveghelyek megnevezéseit, összetett igei előfordulásait találhatjuk, akkor az alábbival találkozunk: Attinger leírja, hogy a **gal** egy intranszitiv ige, amelynek elsődleges jelentése: „lenni, létezni, valamiben benne lenni”. A **gar** pedig egy tranzitiv ige, amely „elhelyezni, tenni, létezni” elsődleges jelentésekkel bír. Már Attinger munkájában is megfigyelhető, hogy jelentésüket tekintve van átfedés a két ige között. Ez a jelentésbeli hasonlóság nem csak a sumer nyelv esetében figyelhető meg. Ha megnézzük ugyanis ezeknek a sumer igéknek az akkád megfelelőit, akkor az alábbiakat tapasztalhatjuk: *šakānum*: 1. a) ige, jelentése: elhelyezni valamit bizonyos célra [ga-ar] GAR = *ša-ka-nu*.⁴ *bašūm*: 1.a) ige, jelentése: létezni, létezőnek lenni [ga-al] GAL2 = *ba-šu-ú*.⁵ Tehát a sumer példához hasonlóan itt is megfigyelhetünk egyfajta kapcsolatot a két ige jelentése között, ugyanis amíg a *šakānum* tranzitiv jelentését tekintve azt jelenti, hogy elhelyezni valamit bizonyos célra, ez a cél lehet maga a létezés is, amit már jelentésében a *bašūm* fejez ki. Erre az összefüggésre találhatunk példát a CAD-ban is. A CAD szerint a *šakānum* elsődleges jelentése elhelyezni valamit bizonyos célra. Tehát ha valamit a múltban elhelyeztünk mondjuk megőrzés céljából, akkor logikus lenne a *šakānum* egyik múlt idejű alakját használni, viszont nem feltétlen ez történik a CAD-ban is látott példák szerint. Ugyanis ha megnézzük a másik általunk vizsgált sumer ige akkád megfelelőjét, a *bašūm* igit, akkor az alábbi szöveghellyel találkozhatunk: „*karpātim ša iqqarabbītim ib-ši-a-nim* - magyarul: az edényeket, melyeket a ház páncéltermében helyeztek el számomra megőrzésre.”⁶ Tehát itt azzal találkozunk, hogy a

⁴ CAD Š, vol. 1, p. 116-118

⁵ CAD B, p. 144

⁶ CAD B, p. 146

šakānum ige segítségével leírható cselekvés, miszerint az edényeket elhelyezik valahová megőrzés céljára, végbement, befejeződött és ezt a *bašûm* igével fejezik ki, tehát a *bašûm* így olyan létezést fejez ki, amely a *šakānum* igével is leírható cselekvéséből eredeztethető vagy akár annak a cselekvésnek az eredménye. Ezt azért tartom fontosnak megjegyezni, mert ahogyan már korábban is említettem, előfordulnak olyan szöveghelyek, amelyeknél a két ige jelentésüket tekintve teljes egészében felcserélhetők egymással vagy pedig jelentésüket tekintve az egyik a másiknak az eredményére utal. Attinger ezen kívül már megállapította azt is, hogy ezek az igék nem csak önmagukban használatosak, hanem összetett igék részeként is funkcionálhatnak. Az összetett igék annyiban különböznek az egyszerű igéktől, hogy az összetett igék az esetek túlnyomó többségében egy abszolútívuszban álló főnévből és egy (általában ragozott) igéből állnak.⁷ Például:

- (1) Gudea Cyl. A 8:7 (P431881)

ki ^dnin-ġir₂-su-ke₄ kur-kur-ra igi mi-ni-ŋal₂-la-še₃
 ki[place] Ninġirsuk[1]DN kur[mountain] igi[eye] ŋal[be]
 s₄mu-s₁₀ni-s₁₁n-s₁₂ŋal₂- s₁₄ø- s₁₅ 'a=ak=še
 s₄VEN-s₁₀L1-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P-s₁₅SUB-N₅TERM
 „az ítékezés helye, ahonnan Ningirsu minden földet szemmel tart”

- (2) Gudea Cyl. A 8:14 (P431881)

ub-šu-kin-na-ka mu-na-ġen giri₁₇ šu mu-na-ġal₂
 Ubšukinak[1]GN gub[stand] giri[nose] šu[hand] ŋal[be]
 s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₂ġal-s₁₄ø
 s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-SYN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S
 „elment hozzá Ubsu-unkénába és üdvözölte őt”

Ezek példák is jól mutatják, hogy a jelentés-módosulások nagyban függenek attól, hogy milyen főnevek járulnak az igékhez.

4. A ŋal és a sumer kopula közötti jelentésbeni különbség

A ŋal „létezni” jelentésértelmezése önmagában azért is érdekes, mert a sumer nyelvben van külön erre a funkcióra kopula. A sumer kopuláris mondatok olyan intranzitív mondatok, amelyek két fő részből állnak: a) Egyrészt az alanyból b) másrészt egy nem verbális

⁷ Tanos 2015:229

állítmányból. Maga az állítmány pedig két részre bontható: i) egy szerkezeti egységre, amely állítmány-kiegészítőként funkcionál, ii) valamint magára a kopulára. A *sumer* a kopulát a *me* – lenni jelentésű szóból képezi. A független kopula legalább egy igei előtaggal rendelkező véges ige, míg az enklitikus kopula előtag nélkül kapcsolódik a mondat utolsó szavához. Rendszerint az állítmány-kiegészítő a kopula mellett helyezkedik el; ha a kopula enklitikus, akkor az állítmány-kiegészítőhöz eklitikusan kapcsolódik. Például:

- (3) En-metena 7 21–22 (RIME 1.9.5.7) (Lagash, 25th c.) (P222539)
 ud-ba du-du, saŋŋa dnin-ŋir₂-su₂-ka-kam
 day=DEM=L1 S[PN=ABS] PC[official DN=GEN=ABS]=COP-3.SG.S
 ud=be='a s[dudu=∅] PC[sanŋa ninŋirsuk=ak=∅]=am-∅
 „Abban az időben Dudu volt Ningirsu templomának hivatalnoka”⁸

Zólyomi Gábor „*An Introduction to the Grammar of Sumerian*” című munkájában említést tesz a *sumer* kopula és az általam is vizsgált *ŋal* ige jelentésbeni különbségéről: A nem verbális állítmányok számos szemantikai viszony kifejezésére használhatók. Az angolban például ugyanaz az ige, a "to be" ige, a következő kifejezésére szolgál: az azonosság, a tulajdonítás, a birtoklás, a jótékonykodás és a helymeghatározás kifejezésére. A *sumer* nyelvben az említett szemantikai kapcsolatok közül csak az első négyet fejezi ki a kopuláris *me* "lenni" ige, míg a *ŋal* ige „létezni valahol” jelentésben használatos.⁹ Erre a jelentésre találhatunk példát a Kr. e. 3. évezredi korpuszban:

- (3) URU-KA-gina 01 (RIME 1.09.09.01) (P222607)
 ašag sag₉-ga diŋir-re₂-ne-ka ki šum₂-ma ki ukuš₂ ensi₂-ka e-ŋal₂-lam
 ašag[field] sag[good] diŋir[deity] ki[place] šum[onion] ukuš₂[cucumber] ensi[ruler]
 ŋal [to be]

„Az istenek legjobb földjein voltak az uralkodó hagyma- és uborkaültetvényei.”

Ebben a példában jelentését tekintve a kopula és az általam vizsgált *ŋal* ige között nincsen különbség, ugyanakkor valamiért a *sumer* anyanyelvű írnokok különbséget szerettek volna tenni a két jelentés között. Mind az Attinger, mind a Zólyomi által felvetett jelentések helytállóak, ugyanakkor nem fedik le teljesen ennek az igenek a jelentését, használatát.

⁸ Zólyomi 2017:107

⁹ Zólyomi 2017:112

5. A *ḡal* és a *ḡar* előfordulása és jelentései

Használatukat tekintve megfigyelhetjük, hogy mind a *ḡal*, mind a *ḡar* igék állhatnak önállóan, valamint összetett igeiként. Összetett igeiként a jelentésük mind a két esetben módosul, ugyanakkor majd látni fogjuk, hogy összetett igei alakként is tapasztalhatunk jelentésbeni hasonlóságot a két ige között. Ugyanakkor először szeretném bemutatni azokat a szöveghelyeket, ahol az igék önállóan szerepelnek a mondatokban és ezek alapján pedig meghatározni jelentésüket és a kettőjük közötti hasonlóságot.

A *ḡal* előfordulásai és jelentései:

- (4) Gudea Cyl. A 3:13 (P431881)

zi šag₄-<ga> mu-ši-ne₂-ḡal₂

zi[life] šag[heart] ḡal[be]

s₄mu-s₆1-s₉ši-s₁₀ni-s₁₁e-s₁₂ḡal-s₁₄Ø¹⁰

s₄VEN-s₆1.SG s₉TERM-s₁₁2.SG.A-s₁₂ḡal-s₁₄3.SG.P

„te helyeztél belém életet nekem”

- (5) Gudea Cyl. A 4:26 (P431881)

dub mul-an dug₃-ga im-mi-ḡal₂

dub[tablet] mulan[star] dub[knee] ḡal[be]

s₂i-s₄m-s₅b-s₁₀i-s₁₁n-s₁₂ḡal-s₁₄Ø

s₂FIN-s₄VEN-s₅3.NH-s₁₀L2- s₁₁3.SG.H.A- s₁₂STEM- s₁₄3.SG.P

„Ölébe helyezett egy táblát égi írással”

- (6) Gudea Cyl. A 5:23 (P431881)

dub mul dug₃-ga bi₂-ḡal₂-la-a

dub[tablet] mul[star] dub[knee] ḡal[be]

s₅b-s₁₀i-s₁₁n-s₁₂ḡal-s₁₄Ø- s₁₅'a-'a

s₅3-NH-s₁₀L2-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P-s₁₅SUB

„Az ölébe tett egy táblát csillagokkal.”

¹⁰ A példának hozott sumer mondatokban kizárólag az állítmányokat elemzem részletesen

- (7) Gudea Cyl. A 14:22 (P431881)

zig₃-ga mu-na-ηal₂

zig[rise] ηal[be]

s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₂ηal-s₁₄∅

s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-SYN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S

„Ő be lett sorozva.”

- (8) Gudea Cyl. A 20:25 (P431881)

e₂-a dupsik-bi men kug saη-ηa₂ mu-ni-ηal₂

e[house] dupsik[basket] men[tiara] kug[pure] saη[head] ηal[be]

s₄mu-s₁₀ni-s₁₁n-s₁₂ηal-s₁₄∅

s₄VEN-s₁₀L1-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Mintha szent korona lenne, Gudea, a templomépítő, a fejére tette a templomhoz való hordozó kosarat.”

- (9) Gudea Cyl. A 13:28 (P431881)

ud sizkur₂-ra mu-na-a-ηal₂

ud[sun] siškur[prayer] ηal[be]

s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₀n-s₁₂ηal-s₁₄=∅

s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-SYN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S

„Számára a nap az imádságról szólt.”

- (10) Gudea Cyl. B 19:17 (P431881)

en ^dnin-ηir₂-su-ra ηešbun dug₃ mu-na-ni-ib₂-ηal₂

en[lord] Ninjirsuk[1]DN ηešbun[meal] dug[good] ηal[be]

s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₀ni-s₁₁b-s₁₂ηal-s₁₄∅

s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-s₁₁3.SG.NH.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Gazdag lakomát rendeztek.”

- (11) Gudea Cyl. B 24:2 (P431881)

sig-ta nim-še₃ ʾmu¹-zu ηe₂-ηal₂

sig[weak] nim[high] mu[name] ηal[be]

en[lord] Ninņirsuk[1]DN ƚešbun[meal] dug[good] ƚal[be]

s₁ha-s₂i-s₁₂ƚal-s₁₄∅

s₁MOD1-s₂FIN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S

„Déltől a hegyvidékig a neved valóban el lett terjedve.”

- (12) URU-KA-gina 01 (RIME 1.09.09.01) (P222607)

ensi₂ lu₂ ƚeštug₃ daƚal-kam ƚeštug₃ i₃-ƚa₂-ƚa₂

ensik[ruler] lu[person] ƚeštug[ear] daƚal[wide] ƚeštug[ear] ƚar[place]

s₂i-s₁₂ƚar-ƚar-s₁₄∅

s₂FIN-s₁₂STEM-PF-s₁₄3.SG.A

„Az uralkodó (azaz Gudea) nagy dolgokat fog tenni.”

A ƚar előfordulásai és jelentései:

- (13) Gudea Cyl. A 1:12 (P431881)

ensi₂ lu₂ ƚeštug₃ daƚal-kam ƚeštug₃ i₃-ƚa₂-ƚa₂

ensik[ruler] lu[person] ƚeštug[ear] daƚal[wide] ƚeštug[ear] ƚar[place]

s₂i-s₁₂ƚar-ƚar-s₁₄∅

s₂FIN-s₁₂STEM-PF-s₁₄3.SG.A

„Az uralkodó (azaz Gudea) nagy dolgokat fog tenni.”

- (14) Gudea Cyl. A 2:13 (P431881)

ur-saƚ /ma\~a-dug₄ šu zid ga-mu-ra-ab-ƚar

ursan[hero] dug[speak] šu[hand] zid[right] ƚar[place]

s₂ga-s₄mu-s₆r-s₇a-s₁₁b-s₁₂ƚar-s₁₄∅

s₂MOD2-s₄VEN-s₆2.SG-s₇DAT-s₁₁3.SG.NH.P-s₁₂STEM

„Harcos, hűségesen véghez akarom vinni, amit parancsoltál nekem.”

- (15) Gudea Cyl. A 7:14 (P431881)

ƚeš im-ma-ta-ƚar

ƚeš[tree] ƚar[place]

s₂i-s₄m-s₅ba-s₉ta-s₁₁n-s₁₂ƚar-s₁₄∅

s₂FIN-s₄VEN-s₅MID-s₉ABL-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Kivette belőle a fát”

- (16) Gudea Cyl. A 8:5 (P431881)

ah ka-ga ṇiri₂-ta im-ta-ṇar

ah[spittle] kag[mouth] ṇiri[foot//path] ṇar[place]

s₂i-s₄m-s₅b-s₉ta-s₁₁n-s₁₂ṇar-s₁₄∅

s₂FIN-s₄VEN-s₅3.NH-s₉ABL-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Megtisztította a (dühös) szájakat a méregtől.”

- (17) Gudea Cyl. A 12:22 (P431881)

na-deg_x(RI) ba-ni-ṇar

nadeg[advisor] ṇar[place]

s₅ba-s₁₀ni-s₁₁n-s₁₂ṇar-s₁₄∅

s₅MID-s₁₀L1-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Az uralkodó úgy adott utasításokat a városának, mint egy embernek.”

- (18) Gudea Cyl. A 19:20 (P431881)

e₂-a ḡiš-ḥur-bi im-ṇa₂-ṇa₂

e[house] ṇešhur[plan] ṇar[place]

s₂i-s₄m-s₅b-s₁₂ṇar-ṇar-s₁₄∅

s₂FIN-s₄VEN-s₁₂STEM-PF-s₁₄3.PL.A

„Elkezdte lerakni (?) a templom alaprajzát.”

- (19) Gudea Cyl. A 13:2 (P431881)

siki udu gan-na-kam šu-a mi-ni-ṇar-ṇar

siki[hair//wool] udu[sheep] gan[bear] šu[hand] ṇar[place]

s₄mu-s₁₀ni-s₁₁n-s₁₂ṇar~ṇar-s₁₄∅

s₄VEN-s₁₀L1-s₁₁3.SG.A-s₁₂STEM-RDP-s₁₄3.SG.P

„A bárányt hordó juhok gyapjúja volt az, amit helyette minden kézbe adott.”

- (20) Gudea Cyl. A 13:11 (P431881)

gu₃-de₂-a-ar i₅-ṇar-bi lu₂-u₃ nu-ma-ni-ṇar

Gudea[1]RN η ar[oracle] lu[person] η ar[place]

s₁nu-s₄m-s₅ba-s₆nn-s₁₀i-s₁₁n-s₁₂ η ar-s₁₄Ø

s₁NEG-s₄VEN-s₅MID-s₆3.SG.H-s₁₀L3-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Senki sem tudta rávenni az E-ninnu-t építő uralkodót, Gudeát, hogy döntést hozzon róluk.”

(21) Gudea Cyl. A 5:4 (P431881)

e₂-a $\hat{g}$ iš- η ur-bi im- η a₂- η a₂

e[house] η ేశhur[plan] η ar[place]

s₂i-s₄m-s₅b-s₁₂ η a~ η a-s₁₄e

s₂FIN-s₄VEN-s₁₂STEM-PF-s₁₄3.PL.A

„elhelyezte a ház tervét/megtervezte a házat/elkészítette a ház terveit”

(22) Gudea Cyl. A 6:16 (P431881)

e₂ ni η ₂-gur₁₁-<ra>-za kišib u₃-mi-kur₂ η iš u₃-ma-ta- η ar

e[house] ni η gur[property] kišib[seal] kur[different] η ేశ[tree] η ar[place]

s₂i-s₄m-s₅b-s₇a-s₉ta-s₁₀e-s₁₂ η ar-s₁₄Ø

s₁ANT-s₄VEN-s₅MID-s₉ABL-s₁₁2.SG.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Nyisd ki a raktáradat, és vegyél ki belőle fát.”

Ezekben a példákban megfigyelhető, hogy a **η al** itt a „helyezni” jelentést hordozza magával, továbbá úgy viselkedik, mintha a **η al** ebben az esetben a **η ar** cselekmény befejezett alakja lenne. Jelentését tekintve és azt szemügyre véve, hogy egyetlen egy szóvégi mássalhangzó különbség van a két szó között, gondolhatunk valamilyen kapcsolatra a két ige között. Hasonló igeképzés, változás megy végbe például olyan szláv nyelvekben is, mint az orosz vagy az ukrán. Ez a mássalhangzó-változás a szláv nyelvekben a különböző ige aspektusok (szláv nyelvekben „vid”-nek nevezett) kifejezésekor történik. Azonban nem lehet teljes egészében kijelenteni, hogy minden szláv nyelvben azonos a működésük, ugyanis bizonyos fokú eltérések megfigyelhetők. Az viszont elmondható, hogy létezik három általános közös vonás, amely minden szláv nyelv aspektuális rendszerére igaz: 1) a folyamatos és befejezett igeek nagyfokú funkcionális hasonlósága, 2) a prefixációnak a perfektiválásban és a szuffixációnak az imperfektiválásban megnyilvánuló grammatikai következménye, a szemléletpárok azonos elvű képzése, 3) az igeeknek az a tulajdonsága, hogy ugyanezen morféimakkal (esetenként

prefixummal és szuffixummal együtt) a cselekvés időbeli lefolyásának jellegét nagyszámú s részben hasonló képzésű és jelentéstípusú akcióminőség formájában árnyaltan képes kifejezni. Illetve megállapítható az is a szláv nyelvek esetében, hogy ha az aspektus szemantikailag univerzális jelenség, a két szemléleti alaknak, a folyamatosnak és a befejezettnek az egyes szláv nyelvekben jelentős mértékben azonos viselkedésűnek kell lennie. Vitathatatlanul a funkcionális azonosságot állapíthatjuk meg abban az esetben, hogyha 1) a cselekvést a maga lefolyásában, kibontakozásában ábrázoljuk, az ige minden kétséget kizáróan csak folyamatos lehet. 2) Illetve ha a cselekvést mint lezárt egészet egyetlen konkrét ténynek tekintjük, az ige befejezett.¹¹

Jelentésüket tekintve a **нал** ige úgy viselkedik, mintha a **нар** igeének a befejezett alakja lenne, hiszen a fenti példákból is látható, hogy a cselekvés – a helyezni – lezárult, végbe ment. Azonban nem csak ilyen értelemben hasonlítható össze egymással a két sumer ige közötti hasonlóság a szláv igeek aspektusának képzésével. A szláv nyelvek ezt a folyamatos-befejezett közötti különbséget formai értelemben is kifejezik, például az igeekhez társulhatnak szuffixumok és prefixumok, ugyanakkor egyszerű mássalhangzóváltással is végbe mehet ez a folyamat. Ez a folyamat történhet szabályos illetve szabálytalan módon a szláv nyelvekben. Ezt a folyamatot imperfektiváció sztenderd formának nevezzük. Eszerint a forma szerint a folyamatos igit a befejezettből képezzük oly módon, hogy annak tövéhez kapcsoljuk az imperfektiváció képzőjét, mely alapvetően három változatban fordul elő: -ыва- (-ива-), -ва- vagy -а- (-я) alakban. Az -а- képző alkalmazása gyakran von maga után szabályszerű hangváltozásokat, ezek általában a mássalhangzókat érintik, ritkábban a magánhangzókat vagy mind a kettőt. A következő hangváltozások a megadott igeekben törvényszerűek: д'/жд (убедить–убеждать), д'/ж (родить–рожать), т'/щ (прекратить–прекращать), т'/ч (ответить–отвечать), с'/ш (украсить–украшать/украшивать), с'/т (изобрести–изобретать), ст'/ск (пустить–пускать), з'/ж (погрузить–погружать), ч'/г (помочь–помогать), ч'/к (привлечь–привлекать), idetartozik továbbá az ún. 1 epentheticum megjelenése a lágy ajakhangok után az abszolút tő végén: в'/вл (удивить–удивлять), ф'/фл (разграфить–разграфлять), б'/бл (углубить–углублять), п'/пл (закрепить–закреплять), м'/мл (оформить–оформлять). A szláv igeaspektusok pontos eredete azonban mai napig tisztázatlan. Több kutató szerint tartalmát tekintve a szláv aspektus az indoeurópai alapnyelvből hozott örökség, mely fokozatosan alakította ki a mai szláv nyelvekre jellemző szabályos formarendszert. Más nyelvészek azon az állásponton vannak, hogy az aspektus jelen

¹¹ Jászay 2020:159-164.

formájában önálló, belső szláv képződmény.¹² Horálek leírása szerint a vid-kategória balti-szláv alapokon meglehetősen önállóan fejlődött ki az ősszláv korszakban. „A távoli görög és germán hasonmások inkább látszólagosak, s a baltiban sincs a vid kategóriának közvetlen megfelelője” – írja Horálek.¹³

Mint láthatjuk más nyelvekben elég egy mássalhangzó-változás ahhoz, hogy az igének egy másik aspektusát fejezze ki a nyelv. Azonban az nem mondható el, hogy a sumer nyelvben hasonló változás menne végbe, ugyanis akkor nem csak egy igepárnak kellene léteznie, hanem – mint ahogy a szláv nyelvekben is – az igék többségének rendelkeznie kellene ilyen igepárral. Így tehát a tény, hogy egyetlen egy mássalhangzó a különbség a két ige között továbbra is helytálló, ugyanakkor ennek megmagyarázására a szláv nyelvek aspektus képzése nem teljesen adott választ. Azt sem lehet biztosan kijelenteni, hogy ez a mássalhangzó-változás ebben a két sumer igében az aspektusok közötti különbséget volt hivatott jelölni. Ugyanis ennek bebizonyításához több igepár hasonló működésének bebizonyítására lenne szükség.

Most hogy már láttunk példákat is az igék egyszerű igei alakjaira, jelentésüket tekintve az alábbiakat mondhatjuk el róluk: **ḡal** ige elsődleges jelentése: létezni, lenni, tehát egy intranszitiv jelentés, amit Attingernél is láthattunk. A **ḡar** ige elsődleges jelentése: helyezni, létrehozni, tehát egy tranzitiv jelentés, amit szintén láthattunk Attingernél is például. Azonban már ezeknél a példáknál is láthatunk bizonyos hasonlóságokat, illetve arra utaló jelet, hogy ezek között az igék között használatukat tekintve valamiféle kapcsolat lehetséges. Például:

(23) Gudea Cyl. A 4:26 (P431881)

dub mul-an dug₃-ga im-mi-ḡal₂

dub[tablet] mulan[star] dub[knee] ḡal[be]

s₂i-s₄m-s₅b-s₁₀i-s₁₁n-s₁₂ḡal-s₁₄Ø

s₂FIN-s₄VEN-s₅3.NH-s₁₀L2- s₁₁3.SG.H.A- s₁₂STEM- s₁₄3.SG.P

„Ölébe helyezett egy táblát égi írással”

Ennél a példánál azt láthatjuk, hogy jelentését tekintve a **ḡar** helyezni elsődleges jelentését láthatjuk, csak éppen a **ḡal** igével kifejezve. Ennél a példánál arra is gondolhatunk, hogy miután a **ḡar** cselekvés végbement, megtörtént és kvázi „ölébe lett helyezve”, ennek az eredménynek a kifejezésére a **ḡal** igét használják. Tehát olyan, mintha az „elhelyezni”

¹² Jászay 2020:159-164.

¹³ Horálek 1967:170

cselekvés folyamata lezárult volna, és ennek a folyamatnak a lezárulását szerették volna kifejezni a **ḡal** intranszitiv ige használatával.

6. Beszélhetünk valamilyen sémi hatásról ebben az esetben?

Ahogy a bevezető nyelvtörténeti részben már összefoglaltam, a sumer nyelvtörténet egy szakaszától a sumer, mint anyanyelv megszűnt létezni és más anyanyelvű írnokok kezdték azt használni adminisztratív és kultikus szövegek leírására. Ugyanis a sumer nyelvet felváltotta a sémi nyelvcsaládba tartozó akkád nyelv. Joggal merülhet fel a kérdés, hogy a sumer nyelvet érthették-e már korábban sémi hatások és ilyesfajta hatás érvényesül-e az általam vizsgált két ige használatában. Ehhez nézzünk is meg egy érdekes példát az általam vizsgált sumer nyelvi korpuszból:

(24) Gudea Cyl. B 19:17 (P431881)

en^dnin-ḡir₂-su-ra ḡešbun dug₃ mu-na-ni-ib₂-ḡal₂

en[lord] Ninḡirsuk[1]DN ḡešbun[meal] dug[good] ḡal[be]

s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₀ni-s₁₁b-s₁₂ḡal-s₁₄Ø

s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-s₁₁3.SG.NH.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Gazdag lakomát rendeztek.”

Ez a példa azért érdekes, mert ha megnézzük a CAD-ban a *šakānum* ige szócikkét, akkor az alábbi példát láthatjuk: „a.ki.tu ur gar.ra: *akūt erēši iš-ša-ka-an* - the harvest festival is celebrated (magyarul: a fesztivált ünneplik)”¹⁴ Tehát a fesztivál és lakoma megtartására elsődlegesen a **ḡar** igét (akkád megfelelője: *šakānum*) használják. Viszont a Gudea Cylinderben is talált példa alapján, ha ez a lakoma, fesztivál a múltban már lezajlott cselekvés, tehát lezárult, akkor nem a **ḡar** igét használják ennek a kifejezésére, hanem a **ḡal** igét. Ennél a példánál már arra is gondolhatunk, hogy a **ḡar** tranzitiv igét, ha szenvedő szerkezetbe szeretnék áttenni, akkor arra a **ḡal** intranszitiv igét használják. Az ugyanakkor biztosan elmondható, hogy ez egy újabb példa arra, hogy a két ige között fellelhető valami kapcsolat használatukat tekintve.

Egy másik érdekes sémi hasonlóság az az **l** hang használata állapot kifejezésére. Ha felvetjük, hogy a **ḡar** igéből képezzük a **ḡal** igét, akkor alaktani szempontból az **r** hang és az **l** hang váltakozását vehetjük észre. Ezzel azt a kérdést is feltehetjük, hogy a sumerben az **l** hang rendelkezhet-e valamilyen módosító funkcióval? Ebben az esetben szerintem érdekes lehet megnézni a szintén sémi nyelvcsaládba tartozó héber nyelvtant, ugyanis a bibliai héberben van

¹⁴ CAD B, p. 119

egy olyan jelenség, amikor a „valami válik valamivé” kifejezéshez használ a héber egy **l** prefixumot. Ezt a jelenséget a héber nyelvben Thomas Lambdin a héber nyelvtani munkájában az alábbi módon írja le: „A lamed prepozíció a „válni valamivé” jelentés árnyalatát adja a létigének”.

Példa a héber előfordulásra:

הָיָה דָּוִד לְמֶלֶךְ טוֹב

(átírás: *hāyāh Dāwīd ləmélek tōv*)¹⁵

Ha megnézzük a héber példamondatot, amelyet Lambdin is használ ennek a jelenségnek a bemutatásához, akkor láthatjuk, hogy a héber kopula után egy prepozíciót használ, amely jelen esetben a lamed prepozíció és ez a lamed egy „válni valamivé” jelentést kölcsönöz a létigének. A fenti példa jelentése tehát: Dávid jó király lett. / Dávid jó királlyá vált. Jelentését tekintve tehát olyan jelentéssel bír ez a kopula + lamed prepozíciós szerkezet, mint a fentebb bemutatott sumer példák alapján a **ḡal** ige a **ḡar** igének. Ugyanakkor ha megfigyeljük a környezetét a sumer igéknek, akkor nem találunk a mondatokban kopulát, illetve a héberrel ellentétben nem prepozíciós szerkezetként épül fel a sumerben ez a szerkezet, hanem közvetlenül a szó végén áll a lamed a res helyén. Ebből szerintem arra lehet következtetni, hogy bár jelentését tekintve van átfedés a sumer és a héber szerkezet között, sőt még a lamed is szerepet játszik mind a két szerkezetben, ugyanakkor egyik szerkezet képzése sem következik a másikból, tehát nem megállapítható az, hogy ez lenne az a sémi hatás a sumerre, amely okozná az általam is vizsgált két ige kapcsolatának a problémáját.

7. A **ḡal** ige, mint a **ḡar** ige passzív alakja

Ahhoz azonban, hogy még alaposabban körüljárjuk azt a kérdést, hogy van-e kapcsolat a két ige között részletesebben kibontanám a már korábban említett érdekességeket a két ige kapcsán. Az első ilyen érdekesség, állítás az volt a részemről korábban, hogy vannak olyan szöveghelyek a sumer nyelvi korpuszban, ahol a két ige felcserélhető egymással, illetve számos kifejezésben mind a kettő igét használják ugyanazzal a jelentéssel. A Gudea A és B Cilinderekben találunk is arra példát, hogy egy kifejezés leírásánál egyszer az egyik, máskor pedig a másik igét használják, jelentésükben viszont megegyeznek:

¹⁵ Lambdin 1973:54

- (25) Gudea Cyl. A 19:8 (P431881)¹⁶
 šeg₁₂ u₃-šub-ba mu-ni-ḡar-ra-ni
 šeg[brick] ušub[brick-mold] ḡar[place]
 s₄mu-s₁₀ni-s₁₁n-s₁₂ḡar-s₁₄∅-s₁₅'a-s₃=ani-s₅=da
 s₄VEN-s₁₀L1-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P-s₁₅SUB-s₃3.SG.H.POSS-s₅COM
 „[Utu örült] a formába helyezett téglának”
- (26) Gudea Cyl. A 6:7 (P431881)
 šeg₁₂ nam tar-ra u₃-šub-ba ḡal₂-la
 šeg[brick] nam[fate] tar[cut] ušub[brick-mold] ḡal[be]
 s₁₂ḡal-s₁₄∅-s₁₅'a
 s₁₂STEM-s₁₄SUB-s₁₅ABS
 „És a sors téglája a formába helyezve.”
- (27) Gudea Cyl. A 5:7 (P431881)
 'šeg₁₂¹ nam tar-ra 'ḡeš¹u₃-šub-ba ma-an-ḡal₂
 šeg[brick] nam[fate] tar[cut] ušub[brick-mold] ḡal[be]
 s₄m-s₇a-s₁₀n-s₁₂ḡal-s₁₄∅
 s₄VEN-s₇DAT-s₁₀L1.SYN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S
 „A téglát formába helyezték.”
- (28) Gudea Cyl. A 23:24 (P431881)
 gu₃-de₂-a im u₃-šub-ba ni-ḡar
 Gudea[1] im[clay] ušub[brick-mold] ḡar[place]
 s₁₀ni-s₁₁n-s₁₂ḡar-s₁₄∅
 s₁₀L1-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P
 „Gudea agyagot tett a formába.”

Először is ennél a példánál láthatjuk, hogy a **ḡal** ige nem az elsődleges jelentését hordozza ebben a részletben, hanem olyan jelentéssel bír, amely az elhelyezés, mint cselekmény végét, eredményét fejezi ki. Mindezt az elsődleges jelentésével is lehetséges megmagyarázni: a téglá azért létezik vagy van ott, mert az oda lett helyezve. Másodszor itt arra is következtethetünk,

¹⁶ A sumer szöveghelyekre a CDLI alapján hivatkozok.

hogy ebben a példában a **ḫal** ige, a **ḫar** ige - tenni, helyezni passzív formájaként fordul elő. Illetve ennél a példánál jól látható, hogy ugyanabban a jelentésben „téglát formába helyezni” mind a két igt egyformán használják. A két ige között jelentésüket tekintve mégis lelhetünk fel különbséget. Ez a különbség a két ige tranzitív illetve intranszítív használatában keresendő. Ugyanis ha megnézzük a **ḫal** igével álló példamondatokat, akkor azt látjuk, hogy az ige intranszítív, passzív jelentést vesz fel: „A téglá formába lett helyezve” vagy „A téglát formába helyezték”. Ennek a témának a megismerését viszont szerintem érdemes egy általános áttekintéssel kezdeni arról, hogy a sumer nyelvben az igék hogyan működnek, azonban ahogy már korábban említettem a sumer nyelvnek, az akkád nyelvvel ellentétben nincsen széles körben elfogadott referencianyelvtana. Az elérhető nyelvtanok néhány pontban különböznek egymástól, főleg az igei rendszer leírásában. Ebben a munkámban leginkább a Zólyomi Gábor: *An Introduction to the Grammar of Sumerian* - ban leírt igei rendszert fogom használni, de segítségemre lesz még Bram Jagersma: *A Descriptive Grammar of Sumerian* munkája is.

Az igék a sumer nyelvben – mint ahogyan a legtöbb nyelvben is – cselekvéseket és állapotokat fejeznek ki. A sumer nyelvben megkülönböztetünk továbbá egymástól egyszerű illetve összetett igéket. Az összetett igék annyiban különböznek az egyszerű igéktől, hogy az összetett igék az esetek túlnyomó többségében egy abszolutívusban álló főnévből és egy (általában ragozott) igéből állnak.¹⁷ Az összetett igék működéséről, összehasonlításáról később bővebben lesz szó. Például amíg az „adni” általában egy adományozót, egy ajándékot és egy címzettet foglal magában jelentésileg, addig az „aludni” csupán egy alvót, vagyis azt az egy személyt, aki a cselekvést végzi. A mondatok ezeket a cselekményben résztvevőket kiszámítható módon alanyként vagy tárgyként fejezik ki. Az előző példából kiindulva például a *šúm* – adni ige esetében az adományozót a tranzitív alany, az ajándékot a közvetlen tárgy, a címzettet pedig a közvetett tárgy fejezi ki. Ekképpen minden ige a nyelvtani szerepek (alany és tárgy) egy meghatározott készletével párosul. Ezt nyelvészeti valenciának nevezzük. A sumer nyelvben több olyan jelenség is létezik, amely megváltoztatja az ige alapvető valenciáját, ilyen például maga a passzívum is.¹⁸

Jagersma nyelvtana alapján, a passzívum olyan intranszítív szerkezet, amely egy tranzitív szerkezetből származik úgy, hogy a közvetlen tárgyat intranszítív alannyá változtatja, miközben a tranzitív alanyt elhagyja. A sumer nyelv többféleképpen képes kifejezni a passzívumot. Ugyanakkor az kijelenthető, hogy a sumer nyelvben a passzívum használata mindig a tranzitív

¹⁷ Tanos 2015:229

¹⁸ Jagersma 2010:303

alany elhagyásával jár együtt. Ebben különbözik a sumer nyelv például olyan modern, indoeurópai nyelvektől, mint az angol. Jagersma rámutat, hogy a sumer csak olyan passzív szerkezetet képes kifejezni, mint például az angol „*The book was borrowed* (magyarul: A könyv kölcsön lett véve)”, de olyan szerkezetet már nem képes alkotni, mint a „*The book was borrowed by a fellow-student* (magyarul: A könyv kölcsön lett véve a diáktársam által)”. Tehát a sumer nyelvben csak olyan passzív szerkezet fordul elő, amely nem tartalmazza ki által lett a cselekvés elszenvedve. A sumer nyelvben több passzívum van, amelyek között a különbségek Bram Jagersma szerint, nagyon hasonlítanak a német Vorgangspassiv és Zustandspassiv közötti különbségekre. Ugyanis a német nyelvben létezik úgynevezett dinamikus passzív szerkezet, például: „*Es wurde eingedrückt* (magyarul: Ez össze lett préselve)” és úgynevezett statív passzív szerkezet, például: „*Es war eingedrückt* (magyarul: Ez be volt horpadva.)”. Az előbbi példa dinamikus jelentésű, egy végbement cselekvést, annak eredményét fejezi ki, amíg az utóbbi egy állapotra utal. Az angol „*It was impressed* (magyarul: Le lett nyűgözve)” kétértelmű, jelentését tekintve kifejezhet mind eseményt, mind pedig állapotot is. Így amíg a német és a sumer nyelvekben a dinamikus passzívumnak és a statív passzívumnak különböző alakjai vannak, addig az angolban ilyen nem fordul elő. A leggyakrabban előforduló passzív szerkezet a dinamikus passzív szerkezet a sumer korpuszban, amelyet a [ba] middle marker-rel képzünk. Ezt az igei prefixumot gyakran használják passzívjelölőként.¹⁹ A sumer korpuszban találunk arra is példát, hogy az általunk vizsgált igepár passzív jelentéssel bír:

(28) Gudea Cyl. A 14:22 (P431881)

zig₃-ga mu-na-ŋal₂

zig[rise] ŋal[be]

s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₂ŋal-s₁₄Ø

s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-SYN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S

„Ő be lett sorozva.”

Jagersma szerint azok a passzív alakok, amelyek a [ba] middle marker-rel lettek képezve, mindig dinamikus és soha nem statikus jelentéssel bírnak. Mindig eseményeket fejeznek ki, és sohasem állapotokat. A statikus igék passzív képzésére és kifejezésére egy szabályos intranszitiv szerkezetet használunk, amely a tranzitív szerkezetből származik, egyszerűen a tranzitív alany

¹⁹ Jagersma 2010:303-304.

elhagyásával és a közvetlen tárgy alanyra cserélésével történik. Az ilyen statív passzív szerkezetek mindig perfektum alakok, mert az imperfektumnak nem lehet statív jelentése. Továbbá rendszeresen szerepel bennük a vokális -i előtag is. Jagersma szerint az eddig tárgyalt két előforduló passzív szerkezet csak a dél-sumer nyelvre korlátozódik, de az Ur III. időszakban szélesebb körben előfordulnak, mivel a dél-sumer ekkor egyfajta standard nyelvként funkcionált. Azt is kiemeli, hogy a sumer nyelvnek van egy további passzív szerkezete, amely meg kifejezetten az északi-sumer nyelv jellemzője. Ez az északi-passzív szerkezet egyesíti a két déli passzív szerkezet használatot, dinamikus és statív passzívként is használható egyaránt. Ezt a passzív szerkezetet az -a vokális előtaggal képezzük. Így tehát Jagersma szerint a sumer nyelvben három passzív szerkezet létezik, amelyek mind formájukban, mind pedig funkciójukban különböznek egymástól. Ő így foglalja össze táblázat formájában a sumer nyelvben előforduló passzív szerkezeteket:

A passzívum fajtái	Nyelvjárás	
	dél sumer	északi sumer
Statív passzív alak	[?i]	[?a]
Dinamikus passzív alak	[ba]	[?a]

Ez a helyzet a sumer nyelvben bekövetkezett változásoknak az eredménye. Jagersma szerint azt tudjuk biztosan, hogy az -i előtag szinte teljesen felváltotta az -a előtagot a dél sumer nyelvben. Azonban a legkorábbi nyelvemlékekben még találkozhatunk olyan statív passzív szerkezetekkel, amelyek az -a előtagot használják.²⁰

Ismerve most már a sumer passzív működését, ha újra szemügyre vesszük a fentebb említett *formába helyezni valamit* kifejezést, akkor láthatjuk, hogy a cselekvés a tranzitív jelentésű **nar** igével megy végbe és miután ez a cselekvés megtörtént, annak az eredményét már a sumer az intranszitiv **nal** igével fejezi ki. Jagersma alapján, miszerint a sumer képezhet passzív szerkezetet úgy, hogy egy tranzitív szerkezetből intranszitivat csinál, jogosan gondolhatjuk, hogy ezekben a példáknál a sumer a **nar** igének a passzívumEnné jelentésének meghatározására tudatosan használta az intranszitiv **nal** igét. Jelentésüket tekintve ez történhetett, hiszen a példamondatokban is láthatjuk, hogy a téglák a **nar** cselekvés eredményeként vannak a

²⁰ Jagersma 2010:305-307.

formában és minden esetben amikor a **ḡal** igével találkozunk ezeknél a kifejezéseknél, a tranzitív alany eltűnt. A tranzitív alanynak az elhagyása Jagersma szerint feltétele a sumer nyelvben a passzív szerkezet azon alkalmazásának, amikor egy tranzitív szerkezetből szeretne a sumer szenvedő szerkezetet kialakítani.

8. A **ḡal** és **ḡar** előfordulása összetett igékben

A korábbiakhoz hasonló működést láthatunk számos kifejezés, összetett ige esetében is, amelyek a **ḡar** és a **ḡal** igével is egyaránt előfordulnak. a sumer nyelvben találkozhatunk egyszerű, illetve összetett igékkel egyaránt. Az előző alfejezetben a **ḡal** és **ḡar** mint egyszerű igék témakörét jártuk körbe, ugyanakkor ezek az igék előfordulnak összetett igékben egyaránt. A sumer nyelvben az összetett igék egy önálló, sajátos kategóriát alkotnak. Az összetett igék képzése túlnyomó részben úgy történik, hogy egy abszolutívuszban (ragozatlan alakban) álló főnévhez egy általában ragozott ige csatlakozik. A főnév ezekben az esetekben mindig az ige direkt tárgya, így a tagmondat további szereplői más szintaktikai szerepeket vesznek fel. Egyes igéknél viszont találunk olyan példányokat, amelyek eltérő esetben, tehát nem abszolutívuszban állnak. Ez bizonyos esetekben szemantikai jelentőséggel is bír mások azonban csupán formális variációnak tűnnek. Hasonló működést láthatunk az indoeurópai nyelvcsaládba tartozó újperzsa nyelv esetében is, amely a sumer nyelvhez hasonlóan használ összetett igéket. Azonban a sumer nyelvhez képest itt nagyobb gyakorisággal fordul elő nem csak főnévvel, hanem melléknévvvel, határozószóval, prepozíciós szerkezettel képzett összetett ige. Ez azért is fordulhat elő, mert az újperzsa nyelvben nyelvtörténeti okokból nagy az átjárhatóság a szófajok között és sokszor csak a jelentés határozza meg egy szónál a mondatban betöltött szerepeket. A képzésük, használatuk nagyban hasonlít a sumer nyelvben korábban látott összetett igék használatával. Például: گوش (goš) jelentése: fül + کردن (kardan) jelentése: csinálni, együtt összetett igeként *hallgatni* jelentéssel bírnak. Használatukkor pedig mint a sumer példákban is láthattuk, a főnév ragozatlan, tehát abszolutívusz alakban fog minden esetben maradni, az ige pedig ragozható. Ugyanúgy működik az újperzsa nyelvben is.²¹ A sumer nyelvben az összetett igék többsége minden esetben az N=ØV szerkezetben jelenik meg. Előfordul azonban olyan jelenség is, hogy a főnév és az ige között egy úgynevezett módosító („melléknévi”) szerepű statikus ige is megjelenik (N=Ø Vstat V).²² Szemantikai jellemzőiket tekintve Zólyomi Gábor egyetlen összefoglaló kritériumot javasol az összetett igék felismerésére, amelyben a szemantikai

²¹ Lambton 1976:85-86.

²² Tanos 2015:234

jellemzőket egy pragmatikai jellemzőre cseréli. Az ő meghatározása szerint: „a compound verb is a verb + noun construction where the noun is non-referential and, as a consequence of this, forms a semantic unit with the verb.”²³

Ugyanakkor most vizsgáljunk meg néhány olyan sumer kifejezést, összetett igét, ahol találkozhatunk a **ḡal** és a **ḡar** igékkel:

igi - ḡar – igi - ḡal páros

- (29) Gudea Cyl. A 1:21 (P431881)

igi mu-na-ni-ḡar

igi[eye] ḡar[place]

s4mu-s6nn-s7a-s10ni-s11n-s12ḡar-s14ø

s4VEN-s63.SG.H-s7DAT-s10L1-s113.SG.H.A-s12STEM-s143.SG.P

„Megmutatott neki egy E-ninnut az összes nagy isteni erejével.”

- (30) Gudea Cyl. A 8:7 (P431881)

ki^d nin-ḡir₂-su-ke₄ kur-kur-ra igi mi-ni-ḡal₂-la-še₃

ki[place] Ninḡirsuk[1]DN kur[mountain] igi[eye] ḡal[be]

s4mu-s10ni-s11n-ḡal₂- s14ø- s15[’]a=ak=še

s4VEN-s10L1-s113.SG.H.A-s12STEM-s143.SG.P-s15SUB-N5TERM

„Az ítélkezés helye, ahonnan Ningirsu minden országot szemmel tart.”

- (31) Gudea A Cyl. A 27:4 (P431881)

kalam-ma igi mi-ni-ib₂-ḡal₂

kalam[land] igi[eye] ḡal[be]

s4mu-s10ni-s11b-s12ḡal-s14ø

s4VEN-s10L1-s113.SG.NH.A-s12STEM-s143.SG.P

„Egy vad oroszlán tartja szemmel a Földet.”

- (32) Gudea Cyl. B 22:20 (P431881)

ki-en-gi-ra₂ kur-kur-<re> igi-bi ḡa-mu-ši-ḡal₂

Kiengir[1]GN kur[mountain] igi[eye] ḡal[be]

s1ḡa-s4mu-s6n-s9ši- s11n -s12to be -s14ø

²³ ZÓLYOMI 1996:102

s₁MOD1-s₄VEN-s₆2.SG-s₉TERM-s₁₁3.SG.NH.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Minden ország rád fogja szegezni a tekintetét Sumerban.”

(33) Gudea Cyl. A 19:24 (P431881)

ab₂ amar-bi-še₃ igi ṇal₂-la-gin₇

ab[*cow*] amar[*young*] igi[*eye*] ṇal[*be*]

s₂ṇal-s₄'a-s₅gin

s₂STEM-s₄SUB-s₅EQU

„Mint egy tehén aki szemmel tartja borját.”

(34) Gudea Cyl. A 20:11 (P431881)

ṛigi¹-a mu-na-a-ṇal₂

igi[*eye//vision*] ṇal[*be*]

s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₀n-s₁₂ṇal-s₁₄Ø

s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-SYN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S

„Eninnu ott volt neki egy látomásban.”

Ebben az esetben pedig az **igi - ṇar** ránézni, az **igi - ṇal** pedig szemmel tartani jelentéssel bír. A két ige között a cselekvés időtartama a különbség. Az **igi - ṇar** inkább egy rövidebb cselekvést fejez ki (ránézni) az **igi - ṇal** igével ellentétben, amely egy hosszabb cselekvést (szemmel tartani) fejez ki. Megfigyelhető ennél a példánál, hogy ha egy folyamatos cselekvést, tehát jelen esetben a *szemmel tart* jelentést akarja kifejezni a sumer, akkor az **igi - ṇal** igét használja. Illetve érdekességgént megemlíthető az a példa, amikor az álomban való látást, észlelést fejezik ki. Ebben az esetben is **ṇal** igét használja, amely magyarázható azzal, hogy az álom egy hosszú cselekvés és amíg ő álmodott, látta ott, az álomban benne Eninnut. Ennél az igepárnál megemlítendő Tanos Bálint munkája, amelyben úgy fogalmaz ezt az igepárt példaként használva, hogy „Egyes összetett igék főnévi tagján megjelenhetnek birtokos enklitikumok, másoknál ez sosem fordul elő... Megjegyzendő, hogy talán egyetlen összetett ige sincs, amelynek minden példánya birtokos enklitikummal rendelkezne, azonban az ezzel ellátott és el nem látott példányok aránya nagy változatosságot mutat. Elképzelhető, hogy a birtokos enklitikumok megjelenése összefüggést mutat a szemantikai kompozicionalitás

fokával: a viszonylag kompozicionális igi ηal_2 ‘néz’ előfordulásainak jelentős részében birtokos enklitikummal áll.”²⁴

zig - ηar – zig - ηal páros

- (35) Gudea Cyl. A 14:7 (P431881)

ud-ba ensi₂-ke₄ kalam-ma-na zig₃-ga ba-ni- ηar
ud[sun] ensik[ruler] kalam[land] zig[rise] ηar [place]
s₅ba-s₁₀ni-s₁₁n-s₁₂ ηar - s₁₄∅
s₅MID-s₁₀L1-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P
„Ezután az uralkodó sorozást rendelt el a földjén. ”

- (36) Gudea Cyl. A 14:13 (P431881)

zig₃-ga ba-ni- ηar
zig[rise] ηar [place]
s₅ba-s₁₀ni-s₁₁n-s₁₂ ηar - s₁₄∅
s₅MID-s₁₀L1-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P
„Sorozást rendelt el.”

- (37) Gudea Cyl. A 14:22 (P431881)

zig₃-ga mu-na- ηal_2
zig[rise] ηal [be]
s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₂ ηal -s₁₄∅
s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-SYN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S
„Sorozás volt tartva számára.”

- (38) Gudea Cyl. A 14:26 (P431881)

im-ru-a ^dinana-ka zig₃-ga mu-na- ηal_2
imria[clan] Inanak[1]DN zig[rise] ηal [be]
s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₂ ηal -s₁₄∅
s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-SYN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S
„Inana területi klánjaiban sorozás volt számára.”

- (39) Gudea Cyl. A 24:22 (P431881)

²⁴ Tanos 2015:233

zig₃-ga mu-na-ŋal₂

zig[rise] ŋal[be]

s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₁n-s₁₂ŋal -s₁₄Ø

s₄VEN-s₆3.SG.H-s₇DAT-s₁₀L1-SYN-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.S

„A Ninġirsu területi klánjaiban volt egy sorozás számára.”

(40) Gudea Cyl. A 14:17 (P431881)

zig₃-ga mu-na-ŋal₂

zig[rise] ŋal[be]

s₄mu-s₆nn-s₇a-s₁₀n-s₁₂ŋal-s₁₄Ø

s₅MID-s₁₀L1-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Sorozás volt tartva számára.”

Ez a kifejezés egy újabb érdekes példa arra, hogy tudatosan használják külön a **ŋar** illetve a **ŋal** igét. Ugyanis hogyha megfigyeljük, akkor a **zig - ŋar** a kifejezésben a sorozás elrendelését jelenti. Tehát ez egy tranzitív jelentésű kifejezés. Azonban a **zig - ŋal** a kifejezésekben mindig olyan jelentéssel szerepel, hogy *a sorozás meg volt tartva* vagy pedig *sorozást tartottak*, tehát passzív jelentésbe kerül a kifejezés, ami a Jagersma által megismertek szerint akkor történik, amikor egy tranzitív szerkezetből csinálnak intranszitiv szerkezetet. Itt pont ezt láthatjuk, hiszen azoknál a példáknál, ahol a **zig – ŋal** összetett igével találkozunk, ott a tranzitív alanyt elhagyták a mondatból.

inim - ŋar – inim - ŋal páros

(41) AuOr 17-18, 219 05 obv. 3 (P145586)

inim ŋal-la

[word] [be]

s₂ŋal-s₄Ø-s₅'a

s₂STEM-s₄SUB-s₅ABS

„Igény volt (tartva) rá”

(42) CDLJ 2014/2, reverse obv. 11 (P388305)

inim ŋal₂-la ^{geš}kiri₆ ^{diš}d₁utu-re-me-ni

s₂ηal-s₄Ø-s₅'a

s₂STEM-s₄SUB-s₅ABS

„A gyümölcsösökertre igény volt (tartva).”

- (43) NG 205 obv. 1:2–4 (Lagash, 21st c.) (P111164)

migi-sag₉-ga urdu₂ maš-gu-la-ra, i₃-bi₂-la maš-gu-la-ke₄-ne inim in-ni-^{ηa₂}ηar^{ar}-eš

[word] [place]

s₂i-s₆nn-s₁₀i-s₁₁n-s₁₂ηar-s₁₄eš

s₂FIN-s₆3.SG.H-s₁₀L2-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.PL

„Maš-gula örökösei igényt tartottak (szó szerint: 'szót emeltek') Igi-sagára, Maš-gula rabszolgájára.”

- (44) NG 194 31' (Lagash, 21st c.) (P110833)

u₂-ge-na ab₂-ba inim bi₂-ηar

[word] [place]

s₅b-s₁₀i-s₁₁n-s₁₂ηar-s₁₄Ø

s₅3.SG.NH-s₁₀L2-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Ur-Ninmarki vett egy tehenet Abakalától." Lugena igényt tartott (szó szerint: 'szót emelt') erre a tehenre.”

- (45) NG 212 obv. 1:2 (Umma, 21st c.) (P142272)

kug-ba inim ba-a-^{ηa₂}-ar

[word] [place]

s₅ba-s₁₀e-s₁₂ηar-s₁₄Ø

s₅MID-s₁₀L2-STEM-s₁₄3.SG.S

„Erre az ezüstre igényt tartottak.”

- (46) Utu-hegal 1 6–8 (RIME 2.13.6.1) (Uruk, 22nd c.) (Q000876)

ki-sur-ra lagaški-ka, lu₂ urim₅-ka-ke₄ inim bi₂-ηar

[word] [place]

s₅b-s₁₀i-s₁₁n-s₁₂ηar-s₁₄Ø

s₅3.SG.NH-s₁₀L2-s₁₁3.SG.H.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Az urimi férfi igényt tartott Lagaš területére.”

Ennél az igepárnál hasonlót láthatunk, mint amit a **zig - ŋar – zig - ŋal** esetében is tapasztalhattunk. Az **inim - ŋar** igével álló kifejezések tranzitív jelentésűek: *igényt tartani valamire*, az **inim - ŋal** igével álló kifejezések meg mintha a **ŋar** igével képzett kifejezések eredményét szeretnék kifejezni: *igény lett tartva valamire*. Ezeknél a példáknál is megemlíthető, hogy a tranzitív **inim - ŋar** szenvedő alakjaként funkcionál az **inim - ŋal** intranszitiv összetett ige. Ennél az igepárnál fontos kiemelni, hogy az adminisztratív szövegekben fordul elő ez a fajta jelentés.

ugu₂ - ŋar – ugu₂ - ŋal páros

(47) AnOr 07, 271 obv. 3 (P101566)

ugu₂-a ŋal₂-ŋal₂-de₃

[skull] [be]

s₂ŋal₂-ŋal₂-s₃ed-s₅e

s₂STEM-s₃PF-s₅DAT-NH

„A rendelkezésére lett bocsátva”

(48) ASJ 15, 128 98 obv. 7 (P102564)

ugu₂ x ʾba¹-a-ŋar

[skull] [place]

s₅b-s₇a-s₁₁e-s₁₂ŋar -s₁₄ø

s₅3-NH-s₇DAT-s₁₁2.SG.A-s₁₂STEM-s₁₄3.SG.P

„Rendelkezésre bocsátotta”

(49) BPOA 02, 1877 obv. R II 20 (P340530)

ugu₂ ba-a-ŋar

[skull] [place]

s5b-s7a-s11e-s12 η ar -s14 $\emptyset$
s53-NH-s7DAT-s112.SG.A-s12STEM-s143.SG.P
„Rendelkezésére bocsátotta”

(50) BPOA 07, 2962 obv. 7 (P303759)

ugu₂ η ar-na-ka η al₂-la
[skull] [place] [be]
s10i-s11n-s12 η al-s14 $\emptyset$ -s15='a
s10L2-s113.SG.H.A-s12STEM-s143.SG.P-s15SUB
„A rendelkezésére lett bocsátva”

(51) MVN 9, 85 obv. 5–6 (Umma, 21st c.) (P115728)

ugu₂ ur- ^{η es}gigir-ka-ka, i₃-ib₂- η al₂
[skull] [PN] [place] [be]
s2i-s5b-s10(i>) $\emptyset$ -s12 η al-s14 $\emptyset$
s2FIN-s53.SG.NH-s10L2.SYN-s12STEM-s143.SG.S
„Ezek az Ur-gigira rendelkezésére lettek bocsátva.” (szó szerint: "koponyáján vannak.")

Ennél a példánál is jól láthatóak a korábban felvetett gondolatok ugyanis amíg a **η ar** igével előforduló kifejezések jelentésüket tekintve tranzitívak, addig a **η al** esetében inkább passzív jelentéssel találkozunk. Ez a kifejezés is arra lehet példa, hogy a **η al** igét tudatosan használják a **η ar** igével álló kifejezések szenvedő szerkezetté való átalakítására.

A két igével álló összetett igék jelentéseinek összehasonlítása táblázatban:

igi - ηar	ránézni	igi - ηal	szemmel tartani
zig - ηar	sorozást tartani	zig - ηal	sorozás lett tartva
inim - ηar	igényt tartani	inim - ηal	igény lett tartva valamire
ugu₂ - ηar	rendelkezésre bocsát	ugu₂ - ηal	rendelkezésre lett bocsátva

Ezeket a kifejezések látva és megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy van jelentésbeli kapcsolat a különböző kifejezésekben szereplő ige párok között. A fentebb felsorolt példák közül talán egyedül az **igi – ɲar** és **igi – ɲal** párosok azok, amelyek picit kilógnak a sorból. Az ő egyediségük ugyanis úgy írható le, hogy itt a tranzitív és intranszitiv igealakot a cselekvés időtartama szerint különböztetik meg egymástól a használatukkor. A többi példában előkerül az, hogy a **ɲal** igével fejezik ki a **ɲar** passzív alakját, itt ugyanakkor az **igi – ɲar** és **igi – ɲal** esetében erről nem beszélhetünk, hiszen a *szemmel tartani* kifejezést a példák alapján nem passzív alakban használják, ezekben a példákban ugyanis megmarad a tranzitív alany a mondatban. A többi három ige pár esetében viszont megállapítható, hogy a **ɲar** igét ha szenvedő szerkezetbe szeretnék tenni, akkor tudatosan a **ɲal** igét használják erre a célra. Ezt teszik a fentebb látható példákban mind a **zig – ɲar**, **zig – ɲal**, mind az **inim – ɲar**, **inim – ɲal** és az **ugu₂ – ɲar**, **ugu₂ – ɲal** esetében is.

9. Összegzés

A dolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy van-e bármilyen kapcsolat **ɲal** létezni intranszitiv ige és a **ɲar** helyezni tranzitív ige között. A gondolat onnan merült fel, hogy a két igét a sumer nyelvi korpuszban sokszor ugyanabban a jelentésben használják, illetve, hogy az elérhető glosszáriumokban, például Attingernél, az igeik jelentéseinél átfedéssel lehetett találkozni. Dolgozatom elején összeszedtem a jól szétválasztható egyszerű igei jelentéseket, így láthatóvá vált, hogy egyszerű igeiként milyen jelentésben fordulnak elő ezek az igeik. Majd bemutattam, hogy már az egyszerű igeiknél találkozhatunk olyan példákkal, amelyekben látszik, hogy a **ɲal**-t sokszor arra használhatják, hogy kifejezzék a **ɲar** igével használt kifejezések szenvedő alakját. Utána részletesebben ismertettem az egyik olyan kifejezést, amely mind a két igenél előfordul, ez pedig a *formába helyezni* kifejezés volt. Bemutattam továbbá, hogy ilyen különbség nem csak a sumer nyelvben fedezhető fel, hanem az akkádban is. Itt a CAD segítségével sikerült olyan szöveghelyeket bemutatnom, ahol az általunk vizsgált sumer igeikhez hasonló használatot láthatunk, bemutatva, hogy bizonyos esetekben a *šakānum* ige cselekvésének befejezettségét a *bašûm* ige használatával fejezik ki. Nagy segítség volt, hogy sikerült a sumer kifejezések akkád változatát megtalálnom a CAD-ban. Itt fontosnak érzem megjegyezni, hogy Attinger a **ɲal** szócikk elején az intranszitiv jelentés mellé passzív jelentést is megnevez, ugyanakkor ezt sajnos bővebben a szócikkben nem fejt ki, hogy mit is ért a **ɲal**

ige passzív jelentése alatt, így onnan több információt a **ḡal** esetleges passzív jelentéséről nem találtam. Ugyanakkor jó nyomot mutatott arra, hogy megvizsgáljam például a *formába helyezni* kifejezés nyomán a **ḡal** jelentését. A vizsgálatkor arra az eredményre jutottam, hogy ebben a helyzetben a **ḡal** a **ḡar** ige intranszítív párja is lehetne, hiszen a **ḡal** passzív jelentést vett fel ebben a kifejezésben. Ennek a kifejezésnek a vizsgálatkor részletesebben bemutattam Jagersma nyelvtana alapján a sumer passzív szerkezet működését. Ennek a nyelvtannak a leírása szerint a passzívum olyan intranszítív szerkezet, amely egy tranzitív szerkezetből származik úgy, hogy a közvetlen tárgyat intranszítív alannyá változtatja, miközben a tranzitív alanyt elhagyja. Az is egy nyom volt a két ige közötti kapcsolatra, hogy a két ige között mindössze egy szóvégi mássalhangzó a különbség. Ekkor összehasonlítottam a sumer nyelvet és a szláv nyelveket egymással, ugyanis a szláv nyelvekben létező folyamatos-befejezett aspektusszemlélet egyik tulajdonsága az, hogy az ige sokszor csak annyit változik az egyik vagy másik aspektus kifejezésénél, hogy a szóvégi mássalhangzóját szabályszerűen, vagy néha szabálytalanul lecseréli egy másik mássalhangzóra. Ugyanakkor ez az összehasonlítás, mint érdekesség jelent meg a dolgozatomban, a szláv nyelvek és a sumer nyelv közötti kapcsolat nem meghatározható, annak a szemléltetésére volt használható, hogy más nyelvek képesek az aspektusok közötti különbséget jelölni szóvégi mássalhangzó megváltoztatásával. Ezután összeszedtem és összehasonlítottam azokat a kifejezéseket, amelyek mind a két igével előfordulnak. Ezek közül a példák közül kiemelkedett az **igi - ḡar** és **igi - ḡal** igék:

(52) Gudea Cyl. A 1:21 (P431881)

igi mu-na-ni-ḡar

igi[eye] ḡar[place]

s4mu-s6nn-s7a-s10ni-s11n-s12ḡar-s14Ø

s4VEN-s63.SG.H-s7DAT-s10L1-s113.SG.H.A-s12STEM-s143.SG.P

„Ránézett”

(53) Gudea Cyl. A 8:7 (P431881)

ki ^dnin-ḡir₂-su-ke₄ kur-kur-ra igi mi-ni-ḡal₂-la-še₃

ki[place] Ninḡirsuk[1]DN kur[mountain] igi[eye] ḡal[be]

s4mu-s10ni-s11n-ḡal₂- s14Ø- s15' a=ak=še

s4VEN-s10L1-s113.SG.H.A-s12STEM-s143.SG.P-s15SUB-N5TERM

„Az ítélkezés helye, ahonnan Ningirsu minden földet szemmel tart.”

Ugyanis ennél a példánál jól látszott, hogy a két ige jelentése megegyezik: ránézni, szemmel tartani valakit, mégis használatukkor jól különválasztva használják őket a cselekvések időtartamának megfelelően. Hiszen ha a cselekvés rövidebb időtartamú *ránézni* - jelentéssel bír akkor arra tudatosan a **ḡar** igét használják, amíg ha a cselekvés hosszabb időtartamú *szemmel tartani* – jelentéssel bír akkor arra tudatosan a **ḡal** igét használják. Ennél a példánál tehát megfigyelhető, hogy tudatosan tettek különbséget a két ige külön használatával. A példákat látva és használatukat megfigyelve megállapítható kapcsolat a két ige között. Ugyanakkor sajnos az **igi** főnévvel képzett összetett igék használata nem összehasonlítható egy **zig**, **inim** vagy **ugu₂** főnévvel képzett összetett igéknek a használatával, ugyanis használatukban van egy nagy különbség: amíg a **zig**, **inim** vagy **ugu₂** főnévvel képzett összetett igék esetében a **ḡar** ige passzívumaként használják a **ḡal** igét, addig az **igi – ḡar** és **igi – ḡal** esetében ez nem mondható el. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy ne lenne kapcsolat az **igi – ḡar** és az **igi ḡal** között, hiszen mint láthattuk korábban a példánál megállapítható kapcsolat a két ige között, használatukat tekintve viszont más szabály szerint tesznek különbséget a **ḡar** illetve a **ḡal** használatában. A másik három kifejezésben vizsgált **zig – ḡar**, **zig – ḡal**, **inim – ḡar**, **inim – ḡal**, **ugu₂ – ḡar**, **ugu₂ – ḡal** igék használatában viszont egyértelműen tapasztalható volt, hogy a **ḡal** igét tudatosan használják a **ḡar** ige intranszitiv párjaként, ezzel szenvedő szerkezetet kifejezve. Ugyanakkor ez például az **inim – ḡar**, **inim – ḡal** igéknél csak az adminisztratív szövegekre elmondható, ugyanis ennek az igepárnak a jelentése irodalmi szövegekben teljesen más. A dolgozatom céljaként kitűzött cél az volt, hogy próbáljam bebizonyítani, hogy egyes kifejezésekben a **ḡal** igét tudatosan használják a **ḡar** ige intranszitiv párjaként. Kutatásom során számos esetben sikerült ilyen jelenséget találnom, ezeket össze is gyűjtöttem ebben a dolgozatban, ugyanakkor az ezzel a két igével képzett összetett igék száma jóval több, mint amennyit ez a dolgozat vizsgált. Ez azt is bizonyítja, hogy a **ḡal** és **ḡar** igék további odafigyelést, kutatást érdemelnek. Ezen igéknek a vizsgálata továbbra is sok izgalmat és érdekes felfedezést nyújthatnak a későbbiekben.

Bibliográfia

Attinger, Pascal. *Glossaire Sumérien-Français: Principalement Des Textes Littéraires Paléobabyloniens*. Harrassowitz Verlag, 2021.

CAD Vol. 2, B

The Assyrian dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago. 2: B. 1965.

CAD Volume 17, Š, part 1

The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago. Vol. 17 Pt. 1: Š. 1989

CRUSE 2011

Cruse, D. A. *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. 3rd ed, Oxford University Press, 2011.

DIXON 2005

Dixon, R. M. W. *A Semantic Approach to English Grammar*. Rev. and Enlarged 2. ed, Oxford Univ. Press, 2005.

Horálek, Karel. *Bevezetés a Szláv Nyelvtudományba*. Tankönyvkiadó, 1967.

Huehnergard, John. *A Grammar of Akkadian*. 3. corr. printing, Eisenbrauns, 2000.

Jagersma, Bram. "The Final Person-Prefixes and the Passive." *Nouvelles Assyriologiques Brèves et Utilitaires* 2006/93, Jan. 2006, https://www.academia.edu/7754972/The_final_person_prefixes_and_the_passive.

Jagersma, Bram. *A Descriptive Grammar of Sumerian*. 2010.

Jászay, László, and József Krékits. *Szláv Igeaspektus*. Akadémiai Kiadó, 2020.

Lambdin, Thomas Oden. *Introduction to Biblical Hebrew*. Darton, Longman and Todd, 1973.

Lambton, Ann K. S. *Persian Grammar: Including Key*. Reprinted, Unver. press, 1976.

Michalowski, Piotr 2000. The life and death of the Sumerian language in comparative perspective. *Acta Sumerologica* 22, 177-202.

Pintér Anna – Zólyomi Gábor. *A Dictionary of the Sumerian Royal Inscriptions of the 3rd Millennium BC*. 2020

Tanos, Bálint. *A Sumer Összetett Igék Mint Idiómák*.
https://www.academia.edu/17776314/A_sumer_%C3%B6sszetett_ig%C3%A9k_mint_idi%C3%B3m%C3%A1k. Accessed 23 Mar. 2022.

Zólyomi, Gábor. *An Introduction to the Grammar of Sumerian*. Eötvös University Press, 2017.

Zólyomi, Gábor. “Sumerisch (Revised Version).” In M. Streck, Ed., *Schriften Und Sprachen Des Alten Orients*. 4th, Revised, Enlarged Edition, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 2021, 31–64., Jan. 2021, https://www.academia.edu/43786683/Sumerisch_revised_version_.